ISSN: 2181-3906 2026

International scientific journal
«MODERN SCIENCE AND RESEARCH»
VOLUME 5 / ISSUE 11 / UIF:8.2 / MODERNSCIENCE.UZ

O'SMIRLAR O'RTASIDA KIBERBULLING: HUQUQIY JAVOBGARLIK VA PROFILAKTIKA MASALALARI

Bozorova Moxidil Ergashevna
TDYU huzuridagi H.K. Muhitdinova nomidagi akademik litseyi o‘qituvchisi.
E-mail: *bozorovamoxidil07@gmail.com*
Valixanova Aziza Avaz qizi
TDYU huzuridagi H.K. Muhitdinova nomidagi akademik litseyi o‘quvchisi.
E-mail: *azizaxonvalixanova@gmail.com*
https://doi.org/10.5281/zenodo.24143369

Annotatsiya. *Ushbu ilmiy maqolada zamonaviy axborot jamiyatida o'smirlar o'rtasida kiberbulling, ya’ni raqamli ta'qib va zo'ravonlik hodisasining huquqiy tartibga solinishi, jinoiy hamda ma'muriy javobgarlik masalalari va profilaktik mexanizmlar kompleks tahlil qilinadi.*

Tadqiqotda qiyosiy-huquqiy hamda normativ-tahliliy metodlardan foydalanilgan holda, O'zbekiston Respublikasining amaldagi qonunchiligi, Yevropa Ittifoqi mamlakatlari tajribasi, Buyuk Britaniya, AQSh, Janubiy Koreya, Singapur hamda Indoneziya huquqiy tizimlari qiyosiy o'rganilgan.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston milliy qonunchiligida kiberbullingning normativ ta'rifi va unga qarshi maxsus sui generis qonun hujjatining mavjud emasligi huquqni qo'llash amaliyotida muammolarni keltirib chiqarmoqda.

Maqolada o'smirlarga nisbatan retributiv (jazolash) yondashuvdan ko'ra restorativ (tiklovchi) odil sudlov modelini qo'llash, ijtimoiy platformalar mas'uliyatini oshirish hamda ta'lim muassasalarida raqamli gigiyena va media savodxonlik profilaktikasini institutlashtirish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ilgari surilgan.

Kalit so'zlar: *kiberbulling, o'smirlar, huquqiy javobgarlik, profilaktika, restorativ adliya, raqamli daxlsizlik, ijtimoiy tarmoqlar, qiyosiy huquqshunoslik.*

Abstract. *This scientific article presents a comprehensive legal and criminological analysis of cyberbullying among adolescents, examining regulatory frameworks, criminal and administrative liability, and preventive mechanisms in the digital era. Utilizing normative legal and comparative legal methodologies, the study evaluates the legislation of the Republic of Uzbekistan alongside international benchmarks, including the European Union Member States, the United Kingdom, the United States, South Korea, Singapore, and Indonesia.*

The findings reveal that the fragmentation of legal provisions and the absence of a dedicated sui generis anti-cyberbullying law in Uzbekistan create procedural and enforcement bottlenecks.

The article advocates for a shift from purely retributive penalties toward restorative juvenile justice frameworks, enhanced accountability for digital platforms, and institutionalized digital literacy and prevention programs in secondary education.

Keywords: *cyberbullying, adolescents, legal liability, prevention, restorative justice, digital privacy, social media, comparative law.*

1. Kirish

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi va globallashuv jarayonlari insoniyat jamiyatiga ulkan qulayliklar yaratish bilan bir qatorda, raqamli makonda yangi turdagi ijtimoiy xavfli qilmishlar hamda ruhiy-psixologik zo'ravonlik shakllarining yuzaga kelishiga sabab bo'ldi. Shunday salbiy oqibatlardan biri o'smirlar hamda voyaga yetmaganlar o'rtasida keng tarqalayotgan kiberbulling hodisasidir.

An'anaviy ta'qib va bullingdan farqli ravishda, kiberbulling maktab yoki muayyan jismoniy hudud chegaralari bilan cheklanmaydi. Elektron qurilmalar hamda ijtimoiy tarmoqlarning uzluksiz ochiqligi sababli, kiberbulling qurbonlari kunning istalgan vaqtida va har qanday makonda ta'qibga uchrashi mumkin. Xalqaro tadqiqotlar hamda Yevropa Parlamenti tadqiqot xizmati hisobot ma'lumotlariga ko'ra, raqamli qurilmalarning yoppasiga ommalashuvi o'smirlarni onlayn tajovuz qurboniga aylanish xavfini keskin oshirgan. Shuningdek, kiberbulling hodisasi bolalarni jinsiy kontent va onlayn ekspluatatsiyaga jalb etish, shaxsiy ma'lumotlarni noqonuniy oshkor qilish hamda bolalarga nisbatan onlayn jinsiy zo'ravonlik materiallari tarqalishi kabi og'irroq jinoyatlar bilan tutashib ketmoqda.

Kiberbullingning o'smirlar ruhiyatiga yetkazadigan zarari g'oyat chuqur bo'lib, u yoshlarda o'zini aybdor his etish, ijtimoiy izolyatsiya, depressiya, moddalarga qaramlik, o'z-o'ziga jarohat yetkazish hamda suitsid holatlariga olib kelishi mumkin. Shunga qaramay, ko'plab davlatlarda, shu jumladan O'zbekiston Respublikasida kiberbulling bo'yicha yaxlit huquqiy ta'rif va maxsus jazolash mexanizmi mavjud emas. Javobgarlik amaldagi Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeks va Jinoyat kodeksining tuhmat, haqorat hamda shaxsiy hayot daxlsizligiga oid umumiy normalari orqali tarqoq holda tartibga solinmoqda.

Ushbu maqolaning maqsadi — o'smirlar o'rtasida kiberbullingning huquqiy tabiatini tahlil qilish, xalqaro tajriba va milliy qonunchilikdagi bo'shliqlarni aniqlash hamda samarali huquqiy javobgarlik va profilaktika mexanizmlarini ishlab chiqishdan iborat.

2. Adabiyotlar sharhi va nazariy-huquqiy asoslar

2.1. Kiberbulling tushunchasi va uning huquqiy xarakteristikasi

Huquqiy adabiyotlarda kiberbulling tushunchasiga turli yondashuvlar mavjud. S. Hinduja va J. W. Patchin, shuningdek R. M. Kowalski va hammualliflar kiberbullingni "elektron matnlar, tasvirlar yoki aloqa vositalari orqali shaxsga nisbatan qasddan, takroriy ravishda yetkaziladigan zararli xatti-harakatlar" deb ta'riflaydilar. D. K. Citron va M. A. Franks esa internetdagi nafrat so'zlarini va shaxsiy hayotga tajovuzni huquqiy vosita sifatida baholaydi.

An'anaviy va raqamli ta'qib o'rtasidagi farqlar kiberbullingning huquqiy tavsifini belgilashda muhim ahamiyatga ega. Quyidagi jadvalda ushbu ikki hodisaning asosiy diferensial belgilari berilgan:

Mezon	An'anaviy bulling (offline)	Kiberbulling (online)
Harakat maydoni	Maktab, sinfxona, jismoniy hudud	Ijtimoiy tarmoqlar, messenjerlar, o'yin platformalari
Vaqt chegarasi	O'quv soatlari yoki uchrashuv vaqti bilan cheklangan	24/7 rejimida uzluksiz davom etadi

ISSN: 2181-3906 2026

International scientific journal
«MODERN SCIENCE AND RESEARCH»
VOLUME 5 / ISSUE 11 / UIF:8.2 / MODERNSCIENCE.UZ

Auditoriya ko'lami	Cheklangan guvohlar guruhi	Cheksiz auditoriya (virusli tarqalish xususiyati)
Anonimlik darajasi	Tajovuzkor shaxsi odatda ma'lum	Tajovuzkor soxta profillar orqali yashirinishi mumkin
Huquqiy isbotlash	Jismoniy izlar va guvohlar ko'rsatmasi	Raqamli dalillar (skrinshotlar, IP manzillar, server loglari)

2.2. Voyaga yetmaganlar odil sudlovida retributiv va restorativ modellari

O'smirlar o'rtasidagi kiberbullingga nisbatan huquqiy munosabat bildirishda ikkita asosiy konseptual model ajratiladi:

Retributiv (jazolash) modelida tajovuzkor o'smirga nisbatan jarima, ma'muriy qamoq yoki jinoiy jazo choralarini qo'llashga qaratilgan. Bu jazolash yondashuvi o'smirning kelgusi ijtimoiylashuviga salbiy ta'sir ko'rsatishi va uni kriminal muhitga olib kirishi mumkin.

Restorativ (tiklovchi, reabilitatsiya) modeli: Roscoe Pound sotsiologik yurisprudensiyasi va zamonaviy kriminologik tadqiqotlarga tayanib, asosiy e'tiborni yetkazilgan ruhiy zararni qoplash, jabrlanuvchi va huquqbuzar o'rtasida yarashuvni ta'minlash hamda o'smirni jamiyatga qayta moslashtirishga qaratadi. UNICEF hamda UNODC tavsiyalarida voyaga yetmaganlar kiberbullingi holatlarida retributiv choralardan ko'ra restorativ profilaktika choralariga ustuvorlik berish zarurligi ta'kidlanadi.

3. Huquqiy tartibga solishning milliy va xalqaro qiyosiy tahlili

3.1. O'zbekiston Respublikasining amaldagi qonunchiligi va bo'shliqlar tahlili

O'zbekiston Respublikasining amaldagi huquqiy tizimida "kiberbulling" atamasi alohida qonuniy ta'rifga ega emas. Normatova va Abdujabborov ta'kidlaganidek, milliy qonunchilikda kiberbulling bo'yicha maxsus normaning yo'qligi sababli, qilmishlar Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeks hamda Jinoyat kodeksining umumiy moddalari bo'yicha kvalifikatsiya qilinmoqda:

1. Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeks (MJtK):

40-modda (tuhmat): Yolg'on, boshqa shaxsni obro'sizlantiruvchi uydirmalarni tarqatish.

41-modda (haqorat qilish): Shaxsning sha'ni va qadr-qimmatini beodoblik bilan qasddan tahqirlash.

47-modda: Ota-onalar yoki ularning o'rnini bosuvchi shaxslar tomonidan voyaga yetmagan bolalarni tarbiyalash va ularga ta'lim berish bo'yicha majburiyatlarni bajarmaslik.

2. Jinoyat kodeksi (JK):

139-modda (tuhmat) va 140-modda (haqorat qilish): Ommaviy axborot vositalarida, telekommunikatsiya tarmoqlarida yoki Internet jahon axborot tarmog'ida joylashtirish orqali sodir etilganda og'irlashtiruvchi holat sifatida qaraladi.

141^1-modda (shaxsiy hayot daxlsizligini buzish): Shaxsning shaxsiy yoki oilaviy sirini tashkil etuvchi ma'lumotlarini uning roziligisiz tarqatish.

103-modda (o'zini-o'zi o'ldirish darajasiga yetkazish): Shaxsga shafqatsiz muomala qilish yoki uning sha'ni va qadr-qimmatini muttasil tahqirlash natijasida o'zini-o'zi o'ldirish darajasiga yetkazish.

Shu bilan birga, Djumanova va Turimbetov ta'kidlaganidek, 2026-yil bahorida O'zbekistonda onlayn haqoratlar, tazyiqlar hamda o'z-o'zini tasvirga olgan holda sodir etiladigan qoidabuzarliklar uchun javobgarlikni kuchaytirishga qaratilgan qonun loyihasi Senat tomonidan ko'rib chiqila boshlandi. Biroq bu o'zgarishlar ham kiberbullingning barcha ko'rinishlarini (masalan, kiber-ta'qib, ommaviy guruhli kiberbulling, soxta akkauntlar orqali bulling qilish) to'liq qamrab olmaydi.

3.2. Xalqaro tajriba: AQSh, Yevropa Ittifoqi, Buyuk Britaniya, Janubiy Koreya va Indoneziya

Farizt Sultanul Husni va hammualliflar tomonidan International Journal of Law, Crime and Justice jurnalida chop etilgan qiyosiy-huquqiy tadqiqotda kiberbullingni tartibga solishning turli yurisdiksiyalardagi modifikatsiyalari o'rganilgan: Xususan, Buyuk Britaniyada 2023-yilda qabul qilingan Online Safety Act 2023 rasmda va matnda zararli kontent tarqatganlik uchun platformalar hamda shaxslar javobgarligini keskin belgilaydi. Onlayn platformalarga bolalarni kiberbulling va kiberta'qibdan himoya qilish uchun avtomatlashtirilgan filtrlash majburiyati yuklatilgan.

Janubiy Koreyada Chung tahliliga ko'ra, Janubiy Koreya Act on Promotion of Information and Communications Network Utilization and Information Protection hamda School Violence Prevention and Remediation Act orqali kiberbulling uchun ham jinoiy, ham maktab ichidagi qat'iy ma'muriy chora-tadbirlarni qo'llaydi. Singapurda Protection from Harassment Act doirasida kiberbulling, doxxing va kiberta'qib uchun tezkor sud taqiqlov buyruqlari chiqariladi.

Indoneziyada Safa Cyrilla Apsarini va Labib Muttaqin ta'kidlaganidek, Indoneziyada Bolalarni himoya qilish to'g'risidagi 35/2014-sonli Qonun va Axborot hamda elektron bitimlar to'g'risidagi 1/2024-sonli Qonun qo'llaniladi. Biroq javobgarlikni amaliyotga tatbiq etishda jabrlangan bolalarga yordam ko'rsatuvchi infratuzilmaning yetarsizligi kuzatiladi.

4. Kiberbulling profilaktikasi va institutlararo hamkorlik mexanizmlari

O'smirlar o'rtasidagi kiberbullingga qarshi kurashishda faqatgina jazolash choralariga suyanish yetarli emas. Zamonaviy kriminologik va pedagogik nazariyalar profilaktik chora-tadbirlarning ustuvorligini ko'rsatmoqda.

4.1. Ta'lim muassasalari va maktab profilaktikasi

Ta'lim muassasalarida raqamli madaniyat va media savodxonlik darslarini joriy etish lozim. O'quvchilarga onlayn muloqot odobi (netiket), shaxsiy ma'lumotlar xavfsizligi va kiberbullingga duch kelganda harakat qilish tartibi o'rgatilishi kerak. Maktab psixologlari va inspektor-psixologlar o'smirlar o'rtasidagi yashirin raqamli nizo va ta'qiblarni barvaqt aniqlash ko'nikmalariga ega bo'lishi shart.

4.2. IT-Platformalar va ijtimoiy tarmoqlar mas'uliyati

Kiberbulling asosan telegram, tiktok, instagram va youtube kabi platformalarda sodir bo'ladi. Raqamli huquq tamoyillariga muvofiq, ushbu platformalar ma'muriyatiga quyidagi texnik va huquqiy majburiyatlar yuklatilishi zarur:

O'zbek tilidagi kiberbulling va nafrat so'zlarini avtomatik aniqlovchi AI-filtrlarni joriy etish;

Voyaga yetmaganlar murojaat qilganda ta'qib o'choqlarini (kanal, guruh, akkaunt) 24 soat ichida bloklash yoki cheklash;

Ota-onalarning nazorat vositalarini rivojlantirish.

4.3. Huquqiy klinikalar va bepul huquqiy yordam

O'zbekistonda BMT Taraqqiyot Dasturi va UN Women tomonidan o'tkazilgan raqamli zo'ravonlikka qarshi aksiyalar va huquqiy klinika talabalari uchun o'quv dasturlari ko'rsatganidek, kiberbulling qurboni bo'lgan o'smirlar hamda ularning ota-onalariga bepul huquqiy va psixologik yordam ko'rsatish tizimini kengaytirish zarur.

5. Muhokama va qonunchilikni takomillashtirish bo'yicha takliflar

Tadqiqot natijalarini umumlashtirgan holda, O'zbekiston Respublikasida o'smirlar o'rtasida kiberbullingning oldini olish va huquqiy tartibga solishni takomillashtirish bo'yicha quyidagi ustuvor yo'nalishlar taklif etiladi:

1. "Kiberbulling" tushunchasini qonunchilikka kiritish lozim. Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeks va Jinoyat kodeksiga kiberbullingning aniq normativ ta'rifini kiritish zarur.

Kiberbulling — axborot-telekommunikatsiya tarmoqlaridan foydalangan holda shaxsni mutassil haqorat qilish, tuhmat qilish, uning shaxsiy daxlsizligini buzish yoki kamsituvchi ma'lumotlarni tarqatish orqali ruhiy va ma'naviy zarar yetkazish sifatida belgilanishi lozim.

2. Restorativ voyaga yetmaganlar adliyasini qo'llash kerak. Kiberbulling sodir etgan voyaga yetmagan o'smirlarga nisbatan og'ir ma'muriy yoki jinoiy jazolar o'rniga, majburiy profilaktik suhbatlar, maktab ichidagi ijtimoiy-foydali mehnat, psixologik reabilitatsiya va jabrlanuvchidan uzr so'rash hamda zararni qoplash majburiyatini yuklaydigan restorativ mexanizmlarni shakllantirish zarur.

3. Ota-onalarning mas'uliyatini oshirish va psixologik qo'llab-quvvatlash: MJtKning 47-moddasiga kiberbullingga yo'l qo'yganlik bo'yicha mas'uliyat shartlarini kiritish va ota-onalar uchun raqamli ota-ona nazorati bo'yicha maxsus seminarlar tashkil etish.

4. Milliy ishonch telefonlari va onlayn platforma yaratish kerak. Kiberbulling qurbonlari anonim va tezkor murojaat qila oladigan yagona milliy platforma hamda 24/7 qisqa raqamli ishonch liniyasini yo'lga qo'yish.

6. Xulosa

O'smirlar o'rtasida kiberbulling — bu shunchaki virtual olamdagi sho'xlik emas, balki voyaga yetmaganlarning psixik salomatligi, shaxsiy daxlsizligi hamda kelajakdagi ijtimoiylashuviga jiddiy xavf soluvchi kriminogen hodisadir. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, ushbu muammoni hal etish kompleks yondashuvni — ya'ni milliy qonunchilikni modernizatsiya qilish, xalqaro tajriba (Buyuk Britaniya, Singapur, Janubiy Koreya)ning ilg'or modellarini tatbiq etish hamda ta'lim va IT-sektor hamkorligida mustahkam profilaktika mexanizmlarini yaratishni talab etadi. O'zbekiston qonunchiligiga kiberbulling bo'yicha aniq normalarning kiritilishi va restorativ odil sudlov modelining rivojlantirilishi raqamli asrda yoshlar huquqlari va manfaatlarini ishonchli himoya qilishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati;

1. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksi 1994 yil 22 sentyabr. Lex.uz.
2. O'zbekiston Respublikasining Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksi 1994 yil 22 sentyabr. Lex.uz.
3. Apsarini, S. C., & Muttaqin, L. 2025. Legal Protection for Child Victims of Cyberbullying: Policy Analysis, Implementation and Challenges in The Digital Era. Proceeding International Conference Restructuring and Transforming Law, 4(1), 5694.
4. Citron, D. K., & Franks, M. A. 2019. The Internet as a Speech Machine and a Weapon. Fordham Law Review, 87(1), 231–260.
5. Chung, Y. 2021. Cyberbullying Regulation and Social Media Control in South Korea. Asian Journal of Comparative Law, 16(2), 321–340.
6. Djumanova, E. R., & Turimbetov, R. M. 2026. Bullying and Cyberbullying Among Adolescents in the Republic of Uzbekistan. Latin American Journal of Education, 6(3), 639–644.
7. European Parliament Research Service (EPRS) 2024. Cyberbullying among young people: Laws and policies in selected Member States (Briefing by Colin Michael Murphy). European Parliament.
8. Hinduja, S., & Patchin, J. W. 2015. Bullying Beyond the Schoolyard: Preventing and Responding to Cyberbullying (2nd ed.). Corwin Press.
9. Husni, F. S., Taufiq, T., Rahmadi, F., Ramadhan, K., Arnif, M., & Hatta, M. 2025. Legal Implications of Cyber Bullying Crimes: A Comparative Study. International Journal of Law, Crime and Justice, 2(2), 36–45. https://doi.org/10.62951/ijlcj.v2i2.561
10. Kowalski, R. M., Giumetti, G. W., Schroeder, A. N., & Lattanner, M. R. 2014. Bullying in the digital age: A critical review and meta-analysis of cyberbullying research among youth. Psychological Bulletin, 140(4), 1073–1137.
11. Normatova, O. A., & Abdujabborov, J. P. 2026. O‘zbekiston Respublikasida o‘smirlar o‘rtasida kiberbulling: huquqiy tartibga solish muammolari va yechimlari. Центральноазиатский журнал академических исследований, 4(5), 74–78. https://doi.org/10.70413/cajar-v04-i05-s39836
12. Pound, R. 1922. An Introduction to the Philosophy of Law. Yale University Press.
13. UK Parliament 2023. Online Safety Act 2023. UK Public General Acts.
14. UNDP Uzbekistan 2025, August 8. Summer School on "Provision of free legal aid to survivors of cyber violence". Press Release.
15. UNICEF 2021. Cyberbullying: What is it and how to stop it. United Nations Children's Fund.
16. UN Women 2025, November 24. Uzbekistan Launched Global 16-days Campaign to End Digital Violence Against Women. Press Release.